

ve vůli, tudíž ve fyziologii různých lidí. Každé lidské poznání stojí pod perspektivou vůle. K výkladům světa, k principům, pravdám vedou především individuální potřeby, jež pravdami ukojujeme. Pravda je tedy pomůcka k ovládnutí světa. Není v ní absolutního poznání, není v ní trpný otisk skutečnosti, je v ní především síla vůle vnutit světu řád, upravitelnit jeho chaos pro lidskou potřebu. Už Nietzsche a po něm pragmatisté věděli dobře, že pravda je účelná fikce, jíž chceme život přizpůsobit lidským potřebám. Ale Nietzsche a pragmatisté byli přec jen individualisté, když nevěříce v absolutnost pravdy pokládali ji za úkoj jen a jen individuální potřeby, tedy za hodnotu jedinečnou. Je pravda, že hodnota pravdy je jen tam, kde je někdo, jenž hodnotí, že není-li hodnotícího subjektu, není hodnoty. Je jisto, že pravda ukojuje vždy jistou biologickou potřebu. Ale neméně je pravda, že lidé mají četné společné potřeby, že tedy zhruba stejně hodnotí, a dospívajíce tak ke stejným hodnotám, pravdám, principům, jež ukojují jejich společnou potřebu, zevšeobecňují pravdu, princip a hodnotu. V každé pravdě je tendence ku všeobecnější platnosti, pravda je společenská.

Můžeme shrnout: pravda není absolutní; je orgánem člověka; pravda bez člověka je monstrum; pravda je síla, výkonná vůle; je samým kořenem dynamická; jestliže socialista zdůrazňuje tolik princip rovnosti lidí, není to trpné poznání, že všichni lidé jsou rovni, nýbrž vůle účinně sbratřovat lidi, odstraňovat ty rozpory, jež možno odstranit, vytvářet jednotnější lidský kosmos; a pravda má tendenci všeobecnější platnosti; je sociální; ukojuje pravidelně společnou vůli a potřebu; ale i tehdy je pravda každým jedincem nově zažívána, a je-li převzata z druhé ruky, nabývá v něm nových odstínů. V tomto pojetí pravdy se zdůrazňuje její aktivismus a její sociálnost. Každý výklad světa je současně racionalizací hromadné vůle po zlepšení světa a života, pobídkou k jistému společenskému činění.

Z tohoto hlediska lze nově pochopit dnešní revoluční hnutí sociální, jež udává ráz celému světu. Jeho motorem není žádný racionalistický systém, ani marxismus, ani kterákoli jiná sociální soustava, nýbrž cosi mnohem životnějšího: vůle ohromných davů lidských k hospodářskému i duchovnímu osvobození proletáře a člověka vůbec — a tož i vůle k vybudování podmínek pro nové hmotné i duchovní štěstí lidské ovládnutím života a vnučením mu nového řádu hospodářského a mravního. Marxismus je pouhou dočasnou racionalizací této věčné lidské touhy; je aktivním poznáním, jež pochopilo dějinnou sílu dneška formou několika principů (noetika dějinného materialismu, filosofie nadhodnoty, princip třídního boje), které jsou navzájem až protikladné (slučující dějinný fatalismus, který věří v přirozenou nutnost průběhu společenského dění až k sociální revoluci, s davovým aktivismem třídního boje), jež však jsou vždy užitečné jako pomůcky jednání, neboť udávají perspektivy lidské vůli po zlepšení světa. Jako každé lidské poznání je i marxismus diktován vůlí člověka a předvádí proto svět silně okleštěný a jednostranně vyložený: je to jen úzký výběr z nesmírného množství životních faktů a výklad tohoto zúženého světa jedinou příčinou; je to svět zjednodušený v několik návodných formulek, hlavně ve formulí dějinného materialismu, jenž pokládá za pravou příčinu světového dění výrobní proces té které doby a odvozuje z hospodářského stavu vždy všechn společenský, náboženský, mravní, sociální a umělecký řád doby. Neboť celá kultura se vždy vytváří tak, aby vyhovovala vládnoucí třídě hospodářské.

Proto každá změna výroby je současně částečnou změnou vládnoucí třídy a mění celou kulturu. Ale ovšem toto jednostranné poznání není abstraktní poučkou, nýbrž spíš formulí víry, jež má okřídlit srdce proletářovo nadějí v lepší svět, v nutnou spravedlnost dějin, v nutnost lepšího lidského života. Tento mechanický fatalismus přechází nelo-

gicky v princip třídního boje, který pomůže zničit kapitalistický pořádek výrobní a přivedí vládu proletářů.

Dnes je všude patrna jistá krize marxismu, vědomí, že tento systém nevyhovuje už plně dějinné vůli, vědomí, že je třeba vytvořit novou formu socialismu. Marxismus byl jistě dobrou racionalizací vůle proletářských davů před půlstoletím. Tento mechanický představový svět vyhovoval duši proletáře, udával cíl světového dění (osvobození proletáře) i cesty k němu (třídní boj — revoluce). Dnes už nevyhovuje — to jest: život je dnes jiný, přibral nové tvary, uskutečnil mnoho z toho, co bylo prvotnímu marxismu jen touhou, obohatil se zkušenostmi světové války, ruské revoluce, revoluce ve střední Evropě, sociálního vření v celém světě. Marxismus nám už nevyhovuje. Univerzální lidská touha po hospodářském osvobození člověka ovšem trvá stále, nabývá však nových odstínů a tvarů; strnule neměnný marxismus jí už plně neodpovídá. Je to rozpor mezi dějinnou vůlí a její dočasnou formou, jenž povede brzy k revoluci proti marxismu. Je to osud všech lidských forem.

Dnešního umělce neuspokojuje marxismus pro mechanický obraz, jež dává o světě. Dějinný život má prý jediného faktora: stav hospodářské produkce. Vše ostatní plyne z něho zcela mechanicky. Život je stroj hnaný jednou silou. Vše lze v něm proto vypočítat, možno určit příchod revoluce sociální, zhroucení kapitalismu, možno vážením hospodářských sil přesně určit budoucí vývoj. Dnešní člověk však ví, že život je nevypočitatelný, že není mechanismus, nýbrž prapůvodní zjev, jehož nelze vyložit silami přírodními. A ani společenský život není stroj. Ve světovém dění působí i jiní činitelé než hospodářská výroba, činitelé duchovní. Je pravda, že výroba hospodářská určuje běh dějin, ale jen částečně a jednostranně. Z druhé strany působí zde idea, duchovní perspektiva, vůle lidská. Každý člověk je součástí životního díla ve světě. Jeho vůle, jeho snaha, práce a dílo spoluurčují běh světa. Hospodářský život působí jistě na vývoj duševní, náboženský, mravní, umělecký. Ale neméně je pravdou, že duševní

život působí na vývoj hospodářský. Je zde vzájemné působení. A běh dějin neurčuje jen mechanismus výroby, nýbrž i nepřehledné pásmo individuálních vůlí, počínů, snah. Je to nepřehledný tlum vzájemných individuálních nárazů, v němž nelze rozpoznat hlavních od vedlejších. Toto škatulkování a tříštění procesu dějinného na hmotné a duševní jeho příčiny, to je zbytek středověké scholastiky, jež by už mohl zmizet.

Nový člověk věří v polyfonický svět — ne v mechanický a fatalistický. V marxistickém názoru, že mechanickým vršením sil a protikladů dojdeme k revoluci, jež obrodí svět, je zbytek starého hegelianství, jež je nám nesnesitelné. My rozhodní aktivisté a dynamisté vidíme svět jako symfonii nesčetných sil, z nichž každá působí na běh světa. Vývoj života je určován námi všemi, ne přírodními nutnostmi a mechanickými silami. Každý z nás je spoluodpovědný za vývoj, za celou přítomnost a budoucnost, a až toto vědomí mravní odpovědnosti pronikne úplně celé lidstvo a každého jedince, bude svět spasen. Naše duše je jednou, třeba nepatrnou pákou v ohromné společenské stavbě.

Proto dnešní člověk nevěří, že se život zlepší jenom změnou výrobního řádu a osvobozením jedné třídy. Treba zdůraznit: Hospodářské osvobození proletariátu a pád soukromokapitalistického společenského řádu je první základní počín, nutný k novému životu. Ale sám nestačí. Život se nezlepší lepším mechanismem výroby. Je třeba i změny těch faktorů, které spoluurčují vývoj — změny lidí. Je třeba revoluce hospodářské. Je však třeba i revoluce lidských srdcí, mozků, lidské mravnosti. Je pravda, že nemravný kapitalistický řád otravuje vztahy lidí. Ale neméně pravda je, že i zloba, surovost a egoismus jsou nesmírnými překradami mezi lidmi. Hospodářské osvobození světa musí jít ruku v ruce s osvobozením duševním a mravním. Vědomí odpovědnosti za sebe a celý svět se musí rozšířit co nejvíce. Jen mechanista může věřit ve spásu lidstva uskutečněnou revolucí hospodářskou. Ta je jen prvou podmínkou velké přeměny člověka v bytost družnou, dobrou a čistou.

Proto dnes chápeme i revoluci jinak nežli marxisté. Věříme, že touha po revoluci a vůle k revoluci nepramení jen z bídy proletariátu, ale i z ohromné a nikdy neumlkající touhy po sbratření lidstva. Revoluce, jak ji chápeme my, je silný pud po zlepšení světa i člověka, přeměňující výrobní řády i duchovní hodnoty v celém rozsahu. Principem revoluce je vždy mravní idea. Revoluční může být jen duše kladoucí vždy vyšší a vyšší cíle lidskému životu. Revoluce není jen anarchie, chaotizace světa starého, nýbrž nový etický cíl života nového. Náš pud po revoluci je celým svým obsahem etický a syntetický.

Nový socialismus, znající tento pluralistický a dynamický svět živých sil, jež se navzájem ovlivňují a oplodňují, vyhovuje lépe novému světovému polyteismu, jež lze konstatovat v celé moderní kultuře. Ať marxismus sebevíce reaguje na křesťanství, zůstal mu přec jen věrný v monoteismu příčiny a v absolutismu revoluce. Dnešní sociální touha překonává marxistický mechanismus, fatalismus, monoteismus i absolutismus. Marxismus není už přirozenou racionalizací dnešního světového sváru a dnešní vůle sociálního zlepšení světa. Nemůže být ani základem dnešního umění.

3

Nová poezie nedává jen nový obraz světa a života, ale i novou představu o individualitě a jejím poměru ke společenskému životu. Starším generacím se jevila individualita jako samostatná, jednotná, od světa a společnosti odlišná substance, jako soběstačný celek, jenž sice žije ve společnosti, ale může být zcela dobře i bez ní. Dnes vidíme zcela jinak individualitu. I když se vnějšně jeví jako zaokrouhlená a samostatně bytující buňka tkáně společenské, je přece jen iracionální, nevypočitatelný a neohraňovaný proud tekoucí světem a společností, mísící se s nimi, každou chvíli přibírající v sebe nové a nové objekty světa a lidské společnosti, takže

nelze nikdy říci, kde končí svět a začíná individualita. Volá-li básník, že člověk je víc než člověk, je to velká pravda: je v něm kus světa a kus společenské skutečnosti. Stojí v nekonečném předivě vztahů ke světu i společnosti a jako díl světa se zúčastní díla jeho hromadné tvorby a přeměny, jako částice společnosti tvoří v ní nové hodnoty, ale sám je současně spoluvytvářen světem a spoluformován společností. Je příznačným problémem polovičatých dob, propadlých nekonečné atomizaci, že poměr individuality a společnosti řeší pravidelně zlomkovitě. Jedni — dekadentní individualisté konce století — tvrdí, že jen individualita tvoří. Dav jen pasívně přijímá. A marxisté vidí naopak všechnu tvořivost ve společnosti — v davech. Individualita je jim jen nástroj společenské vůle, vykonávající její příkazy, dávající jméno tomu, co se zrodilo v duši davů. Obojí názor je jednostranný, neboť společnost tvoří dav i jedinec, jeden na druhého působí, jeden od druhého přejímá. Svou duši promítáme stále do kolektiva — a kolektivní dění se stále obráží v naší duši. Vyzařujeme své životní klady do společnosti, ale sami stojíme ve středu kolektivního vyzařování, jež zalévá naši duši ze všech stran. Individualita je neukončený a neomezený proud, jenž věčně překračuje své břehy a jednotí se stále se světem a společností, které rovněž tekou: není mezi nimi zřetelných hranic. Nelze ani často rozeznat, co je mé a co společenský majetek. Ideje a city, jež tak silně mnohdy zažíváme, nejsou leckdy naše: jsou do nás vyzářeny společností. Sociologie Durkheimova, Maussova, Fauconnetova a Simmelova nás poučily, že naše mravní zásady, estetické záliby, náboženské počiny víry, právní citění, hospodářské vědomí nejsou dílem jedincovým, nýbrž společenským, že jedinec je přijímá, znovuprožívá a rozhojňuje.

Ale každá individualita, stojící ve středu světa a společnosti a mísící se stále s nimi, nachází přec jen postupně své břehy, neboť se objektivuje ve svém díle, jímž zmožňuje a zintenzivňuje společenský život. V tomto díle se přetváří soukromý život lidského srdce a mozku v sociální hodnotu, ve všeplatný, nadosobní tvar, jenž působí na vývoj světového celku. Zájem

mladých básníků sociálních se netýká soukromých krizí člověka, nýbrž právě jeho nadosobní funkce ve společnosti, jeho tvořivosti sociální. Není náhodný odpor mladých básníků k typům nervových rozrušenců a sexuálních šilenců a kult tvořivého mužství a ženy-matky.

4

Ze všech těchto předpokladů plyne naše umělecké stanovisko. V dnešní poezii vidíme trojí koncepci umění. Především umění měšťácké, které považuje svět za hotovou věc, za dovršený organismus, jež člověk jen pasívně vychutnává nebo promýšlí. Toto umění vyslovuje umělecké cítění třídy měšťanské, jejímž zájmem je, aby tento životní pořádek, jenž byl stvořen, aby vyhovoval především jí, se neměnil; proto toto umění chce být naprosto beztendenční. Básník má čistě vytvářet život, za nic však nemá bojovat, za nic se nemá celou duší postavit, nemá práva říci svůj soud o světě — to by byla tendence. Umění měšťanské nezavazuje k ničemu, nenutí k morální odpovědnosti za celý svět. A má být hodně drahé, aby bylo požitkem vyvolených. Umění je opojením, které odvádí od přímého styku se světem a realitu nahrazuje hašišem zdání a snu. Toto umění je buď senzualistní, vychutnávajíc to, co je ve světě navrženo, a nestarajíc se o zárodky nových tvarů životních, nebo — proniká-li k duchovním sférám — je to duchovost bez cíle, duchovost pro duchovost. Bez silné vůle pomoci trpícímu člověku a spasit svět, jenž se topí v hoři a zoufalství, je to spíš pěkná samoučelná hračka než životný a plodný útvar. Básník měšťácký slouží své třídě vědomě či nevědomky a bere od ní odměnu hmotnou i morální. A poněvadž v podstatě každého umění je snaha regulující, zevšeobecňuje básník názor své třídy na všelidský a kazí i ostatní třídy strašnou slabostí duše. Tato slabost jde dnes tak daleko, že básník nenachází už ani pro svůj obsah nové formy a chce jej podávat bez okliky formy, přímo. Mlu-

vím o expresionismu. Ve válečném rozkladu všech lidských svazků a symbolů, v naprosté chaotické směsici uvolněných prvků uvolnil i básník svůj tvar a podával místo zaokrouhleného díla, svéprávného organismu, vyrovnaného a zváženého, jen chaos stavů psychických, skvrny dojmů, výkřiky a steny duše, mlhavé roje tužeb, snů, vizí, vše to v nerozčleněném, rozevlátém tlumu, v němž nebylo řádu. Byla v tom už i obava před každou formou. Neboť forma je vždy dočasnou racionalizací života a tím okamžikem, jímž se z něho vyrodí, začíná žít samostatným životem a stárne vůči hledně. Z obavy před tímto stárnutím expresionista raději neformoval — a dovršil tvarovou anarchii měšťáckého umění.

Vedle něho rodí se dnes umění, jež je neseno představovým světem komunismu. Není pochyby o tom, že toto umění stojí nesmírně výše. To, co formuje, není zdejší svět, neokresluje hotových tvarů životních. Je zahleděno do nového, rodícího se světa proletářského, do syrové, chaotické látky, jež nebyla dosud formována — a jestliže byla, pak špatně, sentimentálně, pod zorným úhlem měšťáckým. Komunista chce vybudovat novou kulturu na životních možnostech typu proletáře, jenž je mu tím, čím byl kněz romantice středověké nebo válečník romantice nové — osou světa. A komunistické umění staví svět na představovém okruhu proletáře, vyslovuje jeho duši a jeho touhu po osvobození. Komunista nazírá na umění materialisticky: umění je vždy vybudováno podle intencí vládnoucí třídy — proletářské umění má sloužit třídě proletářské. Při vší úctě, kterou chováme k tomuto umění, nesouhlasíme s ním tam, kde se chce zcela pasívně přizpůsobit své třídě, proletáři v tomto dnešním stavu, a kde chce vyhovovat všem jeho tužbám, leckdy ne dosti čistým. V programovém prohlášení našich komunistických umělců Devětsil v Proletkultu č. 17 je to křiklavě zřejmo. Poezie, jež má pasívně sloužit své třídě, chce jí ovšem podávat to, co třída žádá: indiánky, bufalobilky, detektivky — vše hodně jasné a srozumitelné, poutavé a vzrušující. Není jistě závadou, že umění slouží, ale jak slouží. Každé umění slouží, vyslovujíc něco, co

se stává majetkem všech, a zprostředkujíc tlumy závažných představ a citů, jež vyslovují životní touhu množství. Ale umění nesmí být děvkou třídy, nesmí vyhovovat jejím nejnižším potřebám. Umění je přece orgánem vývoje životního, má ujasňovat proletářům nový svět, zachycovat to, co se rodí v duši davů, bořit hráze mezi lidmi, zlepšovat svět a člověka. Detektivky, indiánky a jiná podobná ctihodná také literatura je zvrhlým plodem měšťácké třídy, jíž už ani sebeprudší senzace nebyla dost ostrá. Je divno, že právě této odrůdy a zrůdy má být užito k ovládnutí duše proletářovy.

Ale ani všichni komunisté, ani ostatní sociální básníci nejdou k těmto důsledkům. Nová sociální poezie, k níž směřujeme my, buduje svůj citový a představový svět kol nové osy, jíž je proletář, ale zachovává si i zde nazírání dynamické, neboť nepokládá proletáře v dnešní podobě za hotový lidský typ, nýbrž spíš jen za zárodek k tomuto typu, určený dnes pouhým protikladem k měšťákovi. Nové sociální umění chce vytvořit nový typ proletáře, z jeho svěží a tvárné duchovní látky chce formovat veliké lidské typy, které se dopracují nového vztahu ke světu, nové lásky, nového poměru k lidstvu, nových společenských ctností, nové lásky k práci, nové mravnosti a lepších forem manželství. Toto umění je hluboko zaposloucháno do duše proletářovy, poněvadž musí si být naprosto jisto jeho duchovní realitou, půdou, na níž stojí, ale nechce být trpným zrcadlem, nýbrž chce tvořit, přetvářet a dotvářet nové lidi, kteří by mohli jednou zabydlit náš svět.

Proto pro sociálního básníka přestalo být sporem učené hádání o tom, je-li pravým uměním realismus, který je malbou toho, co je, nebo poezie idealistická všech odstínů, jež chce ztvárnit to, co být má. Tento spor je jim příznačnou hračkou analytické doby, která věčně rozkládala skutečnost v protiklady a libovala si v mrzačení každé celistvosti. Sociální poezie je si vědoma své nejužší souvislosti se světem hmotných i duchovních faktů, hlavně s realitou duše proletářovy, i světa, jenž ji obklopuje. Do těchto skutečností je sociální umělec zapuštěn všemi kořeny — a v tom smyslu je

ovšem realistou. Ale nikdy nesetrvá ve stadiu tohoto pasivního čítí skutečnosti, poněvadž skutečnost — to jsou i všechny možnosti vývojové, jež v ní dřímají. Proto sociální básník hněte z poznané látky předobrazy ztřířšího světa, života a člověka. Realistní a normativní umění dohromady je teprve opravdovým uměním. Poezie je svět hodnot proti světu skutečnosti. Svět kultury proti syrové přírodě. Svět budoucnosti proti tomu, co je zde. Svět etických vztahů proti mechanismu sil. Svět utopie proti světu zkušenosti. Sociální básník se však nikdy nevzdaluje z teplého kruhu životních faktů. Vychází přece z duševní suroviny proletáře, který je ze všech stran otloukán a ubíjen světem a který tedy zná dobře fakta a celou pravdu o světě.

5

Z tohoto stanoviska sociálního umění plynou některé jeho konkrétní znaky. Vyložili jsme představový svět, z něhož sociální poezie vyrůstá — svět polyfonický a dynamický povýtce. Tento nový pocit světa je cosi strašně prostého, jednoduchého, neodvozeného a jednotně vytrysklého z duše, jež prošla sice strašnou trýzní chaotizované reality světové, ale zachovala si svěžest a bezprostřednost pocitu. Prvým znakem nového umění sociálního je primitivismus. Sociální básník buduje svůj svět bezprostředně, ne skládáním, ale živelnou pudovostí vizionářskou. Pud, cit, srdce, to jsou orgány, jimiž tvoří svůj svět sociální družnosti. V každém novém básníku je cosi z barbara a cosi z dítěte; něco svěžího, co neprošlo kulturou, a i když prošlo, zůstalo neporušeno rafinovaností, složitostí, ironií a rozkošnictvím intelektu. Jen tak lze pochopit jeho novou vizi světa. Tento kořen své duše zapouští básník do dynamické souhry sociálních sil dnešního světa, procituje jejich mocný var a výboj a organizuje kolem svého srdce roztráštěné síly a prvky v nový kosmos. Není to vize vnější, skládaná z odpozorovaných detailů seřazených podle přejatého

myšlenkového vzorce. Je to svět nově a jednoduše vybudovaný z duše. Svět snad úzký, radikálně zjednodušený, ale celý, úplný, opravdový organismus, homokosmos.

Zdá se snad paradoxní, že nové umění, jež vyrůstá z primitivní, bezprostřední vize světa, dopíná se k sociálnímu klasicismu. Ale rozpor existuje jen tam, kde se berou pojmy v jejich konvenční platnosti a kde se neproniká k jejich obsahu. Ve skutečnosti každé dobré umění primitivistické má zcela blízko ke klasicismu, neboť zažívá pudově a citově svět jako jednoduchost a neodvozenost, a vytváří proto nutně nové symboly světa v jednoduchých, jasných a prostých liniích obrysných. Básník procítí přímo svár sil světových a učlení je, navzájem upoutá, přehněte v novou realitu, v nový rovnovážný, dynamický a jednotný organismus. Expresionismus podával jen chaos sil, jež neměly středu a byly tudíž totálně rozpojené. Sociální poezie je nesena prudkou syntetickou vůlí vybědnout z této roztržité směsi postřehů, žvlů, útržků duše a světa, rozevláté v naprosté volnosti šířky i délky. Byli-li expresionismus bojem proti každé formě, a tudíž opravdu organickým výrazem doby válečné, kdy nastal rozklad všech mravních, společenských, národních, státních a mezinárodních životních tvarů, je sociální poezie nesena tvrdou vůlí konstruktivní. Život se projevuje plodně jen v určitých formách. Je-li život nekonečný proud, nemůže se jinak projevit než nekonečným množstvím konečných a omezených tvarů, které se při svém zrodu vyloučí z proudu života, žijí svým vlastním životem a stárnou, ale v nichž je vždy konstelace světových sil okamžiku zrodu a jejich racionalizace. Sociální básník je si vědom stárnutí forem, jež zanedlouho už nedostávají napětí nových světových protikladů, je však šťasten, že v těch formách, jež vytvořil, jsou zorganizovány živly, jež plnily tu dobu, v níž je hněl.

Nové poezii je trudným zbytkem staré scholastiky spor o takzvanou tendenci v umění. Měšťácké umění zavrhuje každou tendenci. Umělec nesmí říci, co ve světě chce, po čem touží, kam svět jde a kam jej sám chce dovést, zač bojuje.

Ne — musí jen trpělivě zrcadlit svět — každá tendence je neumělecká a protiumělecká. Je zcela jasno, proč netendenčnost umění požaduje právě třída měšťanská: každá životná tendence musí jít totiž proti tomuto světu útisku, násilí, bídě a zloby, který vyhovuje jen těm privilegovaným a rdousí proletáře. Nové umění je neseno vůlí zlepšit svět. Jeho srdcem je pevné vyznání víry a cíle. Zaujalo ke světu pevné stanovisko a chce být orgánem vývoje světa a života. Je silně aktivistické. Umění pasívně zrcadlící svět je zbytečný luxus. Nové umění boří a staví: nechce být velkokněžskou modloslužbou, nýbrž prostou, reálnou, pozemskou tvorbou lepšího světa, nesenou touhou spasit člověka. Nestydí se za tuto „tendenci“. Ví, že v ní je svatá a věčná touha, nad níž není vyšší. Je ovšem přirozeno, že tato „tendence“ musí se stát krví a duší básníka, organizující silou jeho života, světlem, jež dává každému ději a každé věci zvláštní, jedinečné postavení. Je třeba, aby socialismus pronikl všechny jeho životní vztahy, jeho lásku, mravnost, zbožnost i každodenní práci, aby mu byl stále rostoucím světem duchovních a hmotných činů.

S tím souvisí i velmi význačný odpor nového umění k psychologismu, v němž byl závažný rys starého individualistického umění, jež nazíralo na duši jako na nejvyšší a světu nadřazenou zplodinu vesmírového života, jako na zázrak o sobě, a chtělo její dění postihnout v celé spletitosti a složitosti, podávalo však místo duše jen mechanickou fikci, místo iracionálního proudu jen logickou konstrukci. Dnešní básník dívá se jinak na duši. Vidí v ní tvořivou součástku světa a společnosti, prostoupenou jimi až do dna, ale tvořící nové hodnoty, jež stupňují a zmnožují společný život. Nového básníka zajímá člověk-jedinec jen tím, jak se objektivuje v díle a převtěluje v sociální hodnotu svůj individuální život. Vidí ho ve stálé souvislosti s vyššími kolektivními celky polyfonicky tvořivými. Tento nový kolektivismus je pravdivější než starší jeho tvary. Básník vidí i společnost i jedince ve společné tvorbě. Neutápí se tedy v neplodné psychologii citových i pudových krizí jedince, nýbrž chce obsáhnout člověka jako

tvořivou buňku společenskou a společnost, nadosobní celek, jako součástku duše lidské.

Tento názorový dynamismus vede k dramatickému umění povytce, jež chce být orgánem spásy světa. Zrodilo se v době, kdy na všech obzorech hoří revoluce, jež rozkládá starý svět a tvoří nové hodnoty. Tato doba, v níž je pud kolektivní konstruktivnosti, volá po zjevení smyslu nového života v novém mýtu, v němž by byla syntéza všech dnes ještě odstředivých světových sil. To, co sociální básník formuje, je žhavá, vybuchující látka. Jeho básně jsou dramata nových sil, jež našly střed. Proto jsou tak strohé, nemelodické, šedivé a tvrdé. Jsou výbuchem stlačených sil. Ve volném verši nového básníka duje víchř světových energií.

(Host II, str. 22–31, září 1922)

*Já mám sílu, ty máš sílu,
sdružíme se v Devětsilu,
a tam ty a já a my
budem dělat programy.*

(Sršatec II, č. 48, 12. října 1922)